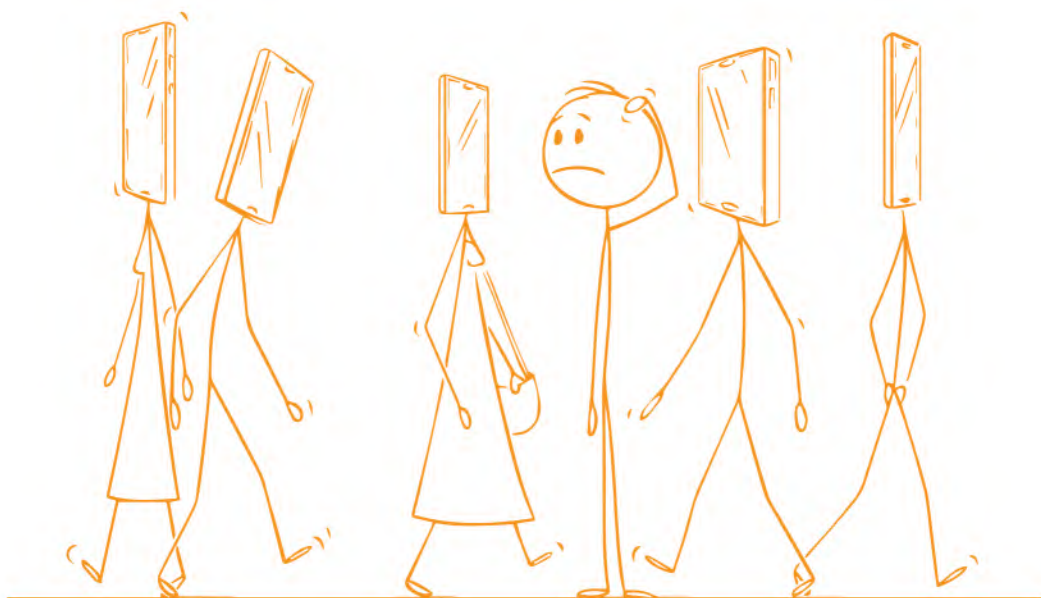

ชีวิตพอและเพียงพอ

Sufficient Life

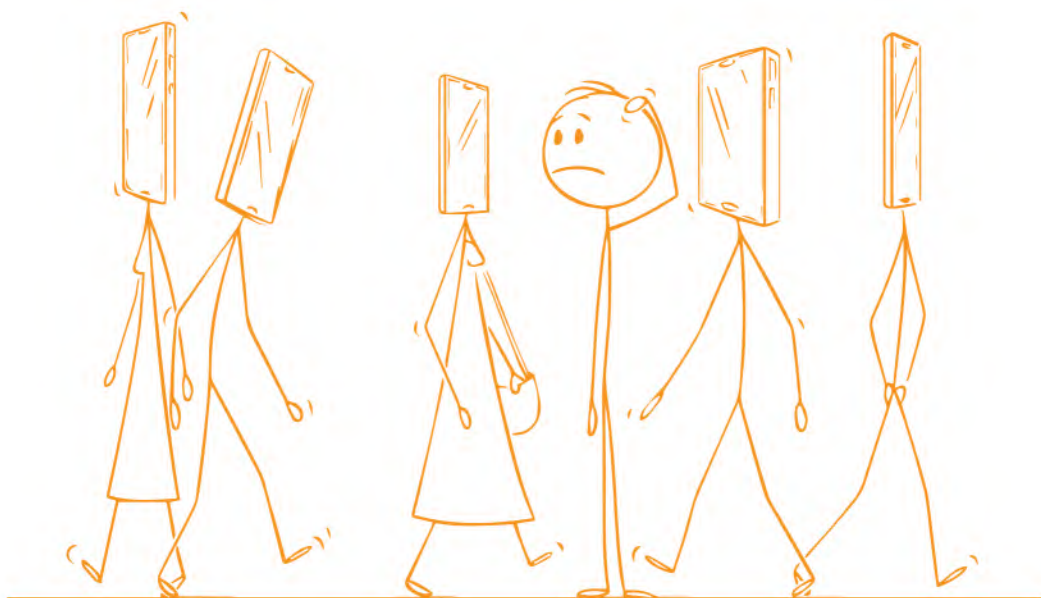
ดร.สิริกร อมฤตวาริน

ชีวิตพอและเพียงพอ

Sufficient Life

ดร.สิริกร อมฤตวาริน

ชีวิตพอและเพียงพอ [Sufficient Life]

ดร.สิริกร อมฤตวาริน

ISBN (e-book): 978-616-93492-4-2

จัดทำ ห้างหุ้นส่วนจำกัด ปิสเปส

พิมพ์เมื่อ พ.ศ.2565

ปก ปริชมน ดวงจอมดี

จำนวนหน้า 175 หน้า

ราคา e-book 100 บาท

จัดจำหน่ายในรูปแบบ หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (Electronics Book)

จัดจำหน่ายโดย ห้างหุ้นส่วนจำกัด ปิสเปส

42 ซอยเจริญสุขนิทวงศ์ 79 ถ.เจริญสุขนิทวงศ์ แขวงบางพลัด

เขตบางพลัด กรุงเทพฯ 10700

สงวนลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์โดยห้างหุ้นส่วนจำกัดปิสเปส
ห้ามลอกเลียนไม่ว่าส่วนใดส่วนหนึ่งของหนังสือเล่มนี้ไม่ว่าในรูปแบบใด
นอกจากจะได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรจากผู้จัดพิมพ์เท่านั้น

คำนำ

มนุษย์ทุกคนต้องการประโยชน์ส่วนตนด้วยกันทั้งสิ้น จึงดิ้นรนเพื่อหาสิ่งต่าง ๆ มาตอบสนองความต้องการของตนเพื่อให้ตนมีความสุข แต่อะไรคือความสุขแท้ ผู้เขียนจึงได้คิดไตร่ตรองด้วยวิจารณญาณของปรัชญากระบวนการทรรศน์หลังนวยุคมนุษย์แต่ละกระบวนการทรรศน์แสวงหาความสุขต่างกัน โดยมีสัญญาตญาณมนุษย์เป็นสิ่งที่ำประกันความสุข และความสุขแท้คือ ความสุขบนความสุขของผู้อื่น ซึ่งตรงกันกับหลักเมตตา และผู้เขียนเชื่อมั่นว่าปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในฐานะปรัชญาจริยะย่อมนำพาให้ผู้ที่สนใจศึกษาและปฏิบัติตามในชีวิตประจำวันได้พบกับความสุขแท้ตามความเป็นจริง

หนังสือเล่มนี้ได้พัฒนาเนื้อหาเพื่อให้ง่ายต่อการอ่านประกอบวิชาปรัชญาและจริยศาสตร์ PHE 9101 ของหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาปรัชญาและจริยศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา โดยจะช่วยเสริมความเข้าใจหลักปรัชญาจริยะของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในขณะเดียวกันก็เหมาะสมสำหรับผู้สนใจทั่วไปเช่นกัน หวังในใจว่าผู้อ่านจะได้ทั้งประโยชน์และคุณค่าจากเนื้อหาของหนังสือเล่มนี้และนำไปประมวลเป็นปัญญาของแต่ละท่านได้ตามความเป็นจริง

สิริกร อมฤตวาริน

2565

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	ก
สารบัญ	๗
สารบัญภาพ	ง
บทนำ	1
แนวคิดเรื่องความสุข	7
ความสุขตามสัญญาตาตญาณ	23
ความสุขแท้ตามความเป็นจริง	28
ความสุขไม่แท้	40
ลัทธิที่มีอิทธิพลต่อแนวคิดเรื่องความสุขในปัจจุบัน	62
จิตวิทยาความสุข	66
หลักการสู่ความสุขแท้	73
หลักการสู่ความพอ	85
หลักการสู่ความเพียงพอ	94
ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	100
ปรัชญาจริยะของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	107
ข้อวิพากษ์ชีวิตพอและเพียงพอ	115
วิจารณ์ญาณต่อข้อวิพากษ์	122
ตอบข้อวิพากษ์	133
การส่งเสริมความพอและเพียงพอระดับบุคคล	153
การส่งเสริมความพอและเพียงพอระดับสังคม	155
การส่งเสริมความพอและเพียงพอระดับประเทศ	157

สารบัญ		หน้า
บทส่งท้าย		160
บรรณานุกรม		163
ดัชนี		167
ประวัติผู้เขียน		170

สารบัญภาพ

หน้า

กรอบแนวคิดของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

105

บทนำ

มนุษย์ทุกคนต่างดิ้นรนแสวงหาความสุขในชีวิต ต่างปรารถนาชีวิตที่ดี แต่อะไรคือความสุขแท้ที่มนุษย์แสวงหา มนุษย์ดึกดำบรรพ์ย่อมเชื่อว่าความสุขแท้เกิดจากการกระทำทุกอย่างที่ถูกระหัยเบื้องบน จึงทำทุกอย่างเพื่อให้เบื้องบนพอพระทัยจะได้ประทานความสุขมาให้ มนุษย์ในยุคโบราณ โดยเฉพาะในสมัยกรีกโบราณได้ชี้ว่า **ความสุขคือ ความดี** อะไรคือความสุขสิ่งนั้นย่อมเป็นความดี ทำให้คนแสวงหาความสุขได้อย่างเต็มที่โดยไม่รู้สึกผิด ลัทธิในยุคนั้น เช่น ลัทธิชาฟฟิสม์เห็นว่าความสุขเป็นเรื่องของแต่ละคน เป็นเรื่องส่วนตัวที่แตกต่างกันไปในแต่ละคน ลัทธิบริติชนิยมสอนให้มุ่งแสวงหาความสุขในแก่ตนเองมากที่สุดเท่าที่เป็นไปได้

ในขณะที่ลัทธิเอพพิคิวเรียนสอนให้แสวงหาความสุขในชาตินี้ ไม่มีโลกหน้า แต่พึงใช้ชีวิตให้มีความสุขทางกายพอประมาณ แต่มุ่งความสุขทางใจจะดีกว่า ลัทธิไชนิกเห็นว่าความสุขทางใจสำคัญ ควรแสวงหาสังฆธรรม ส่วนทางกายเพียงแค่อยู่อดไปวันหนึ่ง ๆ ก็พอใจแล้ว ลัทธิสโตอิกเน้นหาความสุขทางใจ อดทน อดกลั้นต่อความอยาก และลัทธิปัญญานิยมเน้นว่าความสุขในการเพิ่มพูนปัญญาเป็นความสุขสูงสุด แต่แล้วมนุษย์ก็ยังทุกข์ ศาสนาได้เข้ามาชี้ให้มนุษย์พึงลดความเห็นแก่ตัวต้องการความสุขไว้ให้จำกัดที่สุด และมุ่งสู่ความสุขในโลกหน้า ผลข้างเคียงคือ มนุษย์อาจสุขใจ แต่ไม่สุขกาย ชีวิตลำบากยากเข็ญ ต้องผจญภัยสงครามต่าง ๆ

เมื่อโลกก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ มนุษย์ก็หวนกลับมาแสวงหาความสุขให้ตนเอง โดยมีปริมาณความสุขมากที่สุดหรือความมั่งคั่งของทรัพย์สิน อันจะส่งเสริมความพึงพอใจและหลีกเลี่ยงการกระทำที่ก่อให้เกิดความเจ็บปวดต่าง ๆ มนุษย์ยอมรับกิจกรรมที่ก่อให้เกิดความสุขและปฏิเสธกิจกรรมที่ไม่ก่อให้เกิดความสุข จนนำไปสู่การคิดถึงแต่ปริมาณความสุขมากที่สุด แต่มนุษย์พึงที่จะคำนึงถึงคุณภาพของความสุขด้วย ไม่เช่นนั้นความสุขของมนุษย์ก็จะไม่แตกต่างจากความสุขของสัตว์ และยกย่องว่าความสุขที่เกิดขึ้นแก่คนจำนวนมากมีค่ามากกว่าความสุขที่เกิดขึ้นแก่คนเพียงคนเดียว

เมื่อระบบทุนนิยมได้มีบทบาทต่อนโยบายรัฐ ความสุขได้ผูกติดเข้ากับเงินและกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน และได้ปรับตัวไปเป็นเป้าหมายในชีวิตของคนส่วนใหญ่ในปัจจุบัน นั่นคือ การอยู่อย่างสุขสบาย ไม่ต้องทำงานหนัก การเป็นเศรษฐีมีเงินมาก และการได้มีลูกมีหลานสืบวงศ์ตระกูลให้ยิ่งใหญ่ เกิดเป็นค่านิยมทางสังคมที่ยอมรับกันโดยทั่วไป มนุษย์ในสมัยปัจจุบันมองหาความสุขจากอิสรภาพ เสรีภาพในการดำรงชีวิตประจำวัน กระแสมนุษยนิยมยิ่งชี้ว่าความดีสูงสุดที่ควรแสวงหาและยึดถือเป็นอุดมคติของชีวิตนั้นมีมากมายหลายสิ่ง ไม่ว่าจะเป็นความสุขกาย ความสบายใจ ปัญญาความรู้ ความหลุดพ้น การได้พักผ่อนและการได้ชื่นชมศิลปะ การได้รับการยอมรับจากสังคม เมื่อพื้นฐานของชีวิตอยู่ได้ด้วยวัตถุ มนุษย์จึงต้องตอบสนองความต้องการส่วนตนให้ตนมีความสุข ชื่นชมกับสิ่งเหล่านี้ได้ตามความพอใจของแต่ละคน ทำให้คนรุ่นใหม่ต่างพร้อม

ใจแสวงหาความสุขในรูปแบบต่าง ๆ อย่างเสรี ไม่เหมือนกันเลย

มนุษย์ต่างเพียรหาความสุขแท้ แต่มนุษย์กลับพบความสุขไม่แท้ และแสวงหาสิ่งต่าง ๆ มาตอบสนองความต้องการเพื่อจะได้ความสุขไม่แท้ เหล่านี้ โดยถือเป็นคุณภาพชีวิตที่ตนต้องการ และเป็นสิ่งที่มีคุณค่าเท่าเทียมกัน ด้วยเชื่อตามหลักมนุษยนิยมและหลักจิตวิทยา หากแต่เพราะเขาไม่รู้ว่าอะไรคือ ความสุขแท้ตามความเป็นจริง เพราะไม่เข้าใจในปรัชญา และศาสนา จึงแยกไม่ออกเป็นธรรมดา ในขณะที่การพัฒนาสังคมโลก มุ่งเน้นความเจริญก้าวหน้า และก่อดังความหวังที่จะได้สังคมที่มีความสงบสุข ประชาชนมีความสุขในการดำรงชีวิต ไม่มีความขัดแย้งและสงคราม เป้าหมายที่เป็นความสงบสุขจะเป็นความสุขแท้หรือไม่ก็เป็นคำถามในใจคนทั่วไปอีกเช่นกัน

ในปัจจุบัน มนุษย์มุ่งแสวงหาความสุข เพราะเขารู้สึกได้ว่าไม่มีความสุข แต่ในยุคนี้มีแนวคิดร่วมกันว่า มนุษย์เป็นใหญ่ เป็นศูนย์กลางของโลก อะไรที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับมนุษย์ย่อมถือว่ามนุษย์มีความเหนือกว่า ดังนั้น สิ่งทั้งหลายมีไว้เพื่อมนุษย์เท่านั้น นักวิชาการได้พัฒนาศาสตร์ต่าง ๆ เพื่อให้เข้าใจมนุษย์และตอบคำถามว่าอะไรคือ **ความสุขของมนุษย์** ซึ่งศาสตร์ที่มีบทบาทนำคือ จิตวิทยา และได้แสดงบทบาทอย่างสำคัญในการนำเสนอว่า มนุษย์ต้องการความสุขด้วยการตอบสนองความต้องการ ซึ่งเป็นไปตามทฤษฎีความต้องการ (theory of need) นั่นคือ มนุษย์จะมีแรงกดดันที่จะต้องทำเพื่อให้บรรลุความต้องการ เมื่อได้ทำจนบรรลุแล้วก็จะลดแรงกดดันลง ภาวะที่แรงกดดันนั้นน้อยลงคือ ความสุข ซึ่งจะคงตัวระยะหนึ่ง

แล้วก็จะเกิดแรงกดดันใหม่ที่มนุษย์จะต้องทำเพื่อลดแรงกดดันนั้นลงอีก โดยระดับแรงกดดันนี้จะเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งก็คือ ระดับความต้องการที่เพิ่มขึ้นไปเรื่อย ๆ

ทฤษฎีจิตวิทยาที่ได้รับการยอมรับทั่วไปต่าง มองว่ามนุษย์มีความต้องการระดับพื้นฐานเพื่อรักษาชีวิตไว้ให้รอดจึงต้องการปัจจัย 4 อันได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค และที่อยู่อาศัย หลังจากนั้นจึงต้องการความมั่นคงในชีวิตและทรัพย์สิน ความต้องการความผูกสัมพันธ์กับคนอื่น ความต้องการอำนาจและสุดท้ายมีความต้องการรู้จักตัวตนของตนเอง (Maslow, 1943) ทฤษฎีจิตวิทยานี้ได้ถูกนำมาใช้อย่างแพร่หลายทำให้มนุษย์เดินตามหลักประโยชน์นิยมคือ เน้น**ปริมาณความสุข**ให้มากที่สุด เมื่อคิดเช่นนี้ก็ยิ่งทำให้มนุษย์ใช้ทรัพยากรของโลกไปกับการตอบสนองความต้องการเพื่อให้ได้ความสุขของตน จนทำให้โลกประสบกับมลภาวะและความเสื่อมโทรมลงอย่างมาก

เศรษฐกิจทุนนิยมที่กระจายไปทั่วโลกก็ยิ่งทำให้เรื่องประโยชน์ผูกติดกับเงิน มนุษย์ยุคใหม่จึงได้ยกคุณค่าของเงินขึ้นสูงยิ่งกว่าแต่ก่อน การแสวงหาและ**การสะสมเงิน**กลายเป็นหน้าที่อย่างสำคัญของมนุษย์ เพื่อที่จะได้อยู่ได้อย่างสะดวกสบายในโลก คนที่ยึดถือเงินเป็นพระเจ้าได้แสดงความเห็นแก่ตัว เอาวัดเอาเปรียบผู้อื่น และการแสวงหาลู่ทางได้เงินมาโดยวิธีทุจริตต่าง ๆ ก็ได้เพิ่มจำนวนมากขึ้น เพราะเงินได้กลายเป็นตัวกลางอย่างสำคัญไปเสียแล้วสำหรับการซื้อขาย

แลกเปลี่ยนต่าง ๆ การใช้ข้าวแลกปลาไม่ใช่สิ่งสามัญที่จะกระทำได้อีกต่อไป เงินได้กลายเป็นปลายทางของการแสวงหาเพื่อให้ได้มาไว้ครอบครอง เพื่อก่อให้เกิดความสุข คือ แม้มีเงินก็มีความสุขไปเสียแล้ว คนทั่วไปต่างเห็นว่าเงินสามารถสร้างความสุขให้กับผู้ที่มีเงินถืออยู่ในมือ ยิ่งมีมากยิ่งสุขได้มาก เพราะสามารถจัดหาทุกอย่างที่ต้องการมาเป็นของตนได้ เมื่อตนเองสุขสบายก็มองหาความสุขจากเพศรส จากนั้นก็ใช้เงินไปในการแสวงหาอำนาจเพื่อจะได้ใช้หาเงินให้มากขึ้นไปอีกอย่างไม่รู้จบ

ปัญหาเช่นนี้ได้เกิดขึ้นมานานแล้ว มนุษย์มีคำถามว่าชีวิตที่ดีเป็นอย่างไร? มนุษย์ควรดำรงอยู่อย่างไรจึงจะมีความสุข? แม้ศาสนาจะสอนสั่งมานานนับพันปีว่าชีวิตที่ดีคือ อย่างไร แต่วิธีการใช้ชีวิตตามหลักศาสนาก็ค่อนข้างบิบบ้างกับความสะดวก ไม่สนุกสนาน ไม่ตื่นตาตื่นใจ ต่างจากแนวคิดของหลักมนุษยนิยมและจิตวิทยาที่ได้สอดประสานกันและชี้แนะว่า การได้ทำอะไรที่ชอบ ชอบอะไรก็ได้ทำตามนั้น ก็คือ ความสุข ความสุขเป็นเรื่องส่วนตัวของแต่ละคนที่แตกต่างกันไป ทำให้มนุษย์ที่ยึดตนเป็นศูนย์กลางจักรวาลรู้สึกว่าการใช้ชีวิตอย่างที่ชอบนั้นมีเหตุผล เขาจึงสนใจกับตัวเลือกในการใช้ชีวิตอย่างเต็มกำลัง แต่เมื่อมนุษย์หลงในความลวงของสังคมสมัยใหม่ที่ให้สะสมเงินทองให้มากเพื่อจะได้เอาไปซื้อหาความสุข มนุษย์ก็พากันละเมอทำตามกัน ยิ่งส่งเสริมก็ยิ่งหลงไหลสิ่งที่ไม่ใช่ความสุขตามที่เขาต้องการ แต่มนุษย์ก็ไม่ได้รู้สึกมีความสุขอย่างยาวนาน ความไม่สุขที่เกิดขึ้นมาคั่นกลางนี้ สะท้อนว่า เราใช้ชีวิตบนความสุขไม่แท้ แต่เพราะมนุษย์ไม่รู้ว่าจะอะไรคือ ความสุขแท้ ดังนั้น มนุษย์จึงทำในสิ่งที่ทำได้นั่นคือ แสวงหาสิ่งต่าง ๆ มาตอบสนองความต้องการเพื่อความไม่แท้

เหล่านี้มีปริมาณหรือจำนวนครั้งมากขึ้น โดยถือเป็นว่า**ปริมาณทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงคุณภาพ** และนั่นจะทำให้ตนได้ความสุขแท้ได้ อย่างน้อย ก็ลดภาวะความไม่สุขลงไปได้

ผู้เขียนเห็นปมของเรื่องนี้ จึงต้องการอธิบายถึงแนวคิดเรื่องความสุขเพื่อที่จะได้เป็นแนวทางในการเลือกใช้ชีวิตของเราทั้งหลายได้ตามความชอบของแต่ละคน และเป็นเหตุเป็นผลรองรับความเป็นตัวตนของเราอีกด้วย หรืออย่างน้อยก็รู้ว่าจะดำรงชีวิตได้ตามปกติอย่างไร (how to live in common) นั่นคือ การเข้าใจชีวิตที่ดี ชีวิตที่ไม่ขาด ไม่เกิน ชีวิตที่มีความพอดีเป็นฐานรองรับการใช้ชีวิตได้ตามที่เราคาดหวังไว้ว่าเป็นชีวิตที่ดีในแบบของเราเอง

แนวคิดเรื่อง ความสุข

มนุษย์โดยทั่วไปย่อมต้องการชีวิตที่มีความสุข ถือเป็นอุดมคติของชีวิต นักปรัชญา นักคิดในแต่ละยุคก็ได้ทำการวิเคราะห์ไว้เป็นปรัชญาความสุข (Philosophy of happiness) แบ่งเป็นลัทธิแตกต่างกันจนหลากหลายไม่รู้จบ แต่ผู้เขียนจะรวบรวมแนวคิดบนฐานปรัชญากระบวนการธรรม์เพื่อจะได้เข้าใจความสุขและปรัชญาที่เกี่ยวข้องได้ง่ายขึ้น ดังนี้

ความสุขในกระบวนการธรรม์ดึกดำบรรพ์

กระบวนการธรรม์ความคิดนี้เกิดมาพร้อมกับมนุษย์ดึกดำบรรพ์ในระดับที่เรียกได้ว่าเป็นมนุษย์จึงถือว่าอยู่มายาวนานที่สุด พวกเขาเชื่อว่าเหตุการณ์ทั้งหลายที่เกิดขึ้นรอบตัวล้วนเป็นไปด้วยฤทธิ์อำนาจลึกลับในธรรมชาติ ซึ่งพวกเขาคงไม่เข้าใจชัดเจนว่าเป็นอะไร แต่เชื่อว่ามีแฝงอยู่ในธรรมชาติ และพวกเขามองไม่เห็น พวกเขาจึงพร้อมใจกันเชื่อว่าจะพ้นภัยธรรมชาติได้หากเอาใจหรือตอบสนองความต้องการของอำนาจลึกลับที่เรียกรวม ๆ กันว่า “เบื่องบน” ได้อย่างถูกต้อง พวกเขาจึงทุ่มเทความสามารถทุกอย่างเพื่อค้นคว้าหาสิ่งที่มี คือ ภูเข็และเอาใจเบื่องบน หากเบื่องบนพอพระทัยก็จะประทานความสุขให้ หรืออย่างน้อยก็ไม่ประทานความทุกข์หรือภัยพิบัติแก่ตน รูปแบบของการดำเนินชีวิตจึงเน้นเรื่องความปลอดภัยไว้ก่อน

ผู้ถือกระบวนทรรศน์ดึกดำบรรพ์ ย่อมหาความสุขในชีวิตโดยทำตามน้ำพระทัยของเบื่องบน แต่ละคนต่าง**แสวงหาความสุขเฉพาะตน** แต่ก็รู้ว่ามีความไม่แน่นอนขึ้นกับน้ำพระทัยเบื่องบนที่จะประทานความสุขมาให้อย่างไร นานแค่ไหน ดังนั้น เพื่อให้ได้ความสุขจึงต้องเอาใจบวงสรวงเบื่องบนไว้ ใครที่เอาใจเบื่องบนถูกต้องก็ถือว่าทำความดี มนุษย์ในกระบวนทรรศน์นี้จึงแสวงหาความสุขในการกิน อยู่ หลับ นอน และตกแต่งร่างกายด้วยเครื่องประดับต่าง ๆ จึงมีระดับคุณภาพของความสุขในการดำรงชีวิตที่มากขึ้นไปเรื่อย ๆ ตามความประณีตของชีวิต กระบวนทรรศน์ดึกดำบรรพ์เชื่อว่า ความสุขแท้เกิดจากการกระทำทุกอย่างที่ถูกพระทัยเบื่องบน อันเป็นหลักในการปฏิบัติ เช่น การสักการะบูชา การบูชาญ้ย เป็นต้น เพราะเชื่อว่าหากปฏิบัติถูกน้ำพระทัยเบื่องบน เป็นที่พอพระทัยของเบื่องบน ก็จะได้ดีทั้งในโลกนี้และโลกหน้า

ความสุขในกระบวนทรรศน์โบราณ

กระบวนทรรศน์ความคิดนี้เชื่อว่า ทุกสิ่งทุกอย่างมีกฎเกณฑ์แน่นอนตายตัว ไม่มีกรณียกเว้นทั้งสิ้น โลกมีกฎเกณฑ์และมนุษย์ควรรู้จักกฎเกณฑ์เพื่อใช้แสวงหาความสุขบนโลก อุดมการณ์สูงสุดของคนยุคนี้ คือ การทำตามกฎที่ผู้รู้กำหนดไว้ และห้ามผิดกฎ รูปแบบการดำเนินชีวิตที่สำคัญ คือ แสวงหากฎเกณฑ์ พยายามค้นคว้าให้รู้กฎของโลกและปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด แม้จะไม่เข้าใจเหตุผลก็ไม่ใช่ไร ถ้าทำแล้วได้ผลก็ให้ปฏิบัติตามนั้น แม้เทพเจ้าทั้งหลายก็ต้องลี้วนแต่ต้องเดินตามกฎ และช่วยมนุษย์ตามกฎของโลก

คนในกระบวนทรรศน์โบราณสนใจว่าควรปฏิบัติตนอย่างไรจึงมีความสุขที่สุด มีสองแนวทาง คือ แนวทางความสุขในโลกหน้า เป็นกลุ่มศาสนาที่เชื่อว่า จุดหมายของชีวิตไม่ได้อยู่ที่โลกปัจจุบันหรือชาตินี้ แต่อยู่ที่โลกหน้าหรือชาติหน้าหรือโลกของเทพ การใช้ชีวิตในโลกนี้เป็นเพียงการเตรียมตัว ปฏิบัติตนในทางที่ดี เพื่อเข้าสู่ความสุขที่แท้ในโลกหน้า อีกกลุ่มเห็นว่า มนุษย์พึงหาความสุขในโลกนี้ ความกลัวเป็นสาเหตุของความทุกข์ โลก จักรวาล และชีวิตมนุษย์เป็นระบบกลไก ไม่มีโลกหน้า ไม่มีการเวียนว่ายตายเกิด **ชีวิตนี้สำคัญที่สุด** จึงแสวงหาความสุขให้มากและรอบคอบที่สุด

ผู้ถือกระบวนทรรศน์โบราณต่างพยายามเป็นตัวของตัวเอง โดยการรู้กฎเกณฑ์แทนการรู้น้ำพระทัยของเบื้องบน หากหากฎได้เองก็จะหาเรื่อยไปและมีความสุขกับการพัฒนาตัวเองตามกฎที่หาได้เอง กลายเป็นเจ้าสำนัก ได้มีความสุขกับการทำให้ลูกศิษย์ลูกหามีความสุข หากหากฎเองไม่ได้ก็จะทำตัวเป็นศิษย์สำนักใดสำนักหนึ่ง และทุ่มเทหาความสุขกับกฎที่ตนมั่นใจว่าเป็นคำสอนของเจ้าสำนักของตน และปฏิบัติตามคำสอนอย่างเคร่งครัด ความสุขจึงเป็นความดีในตัวของมันเอง เพราะความดีคือการได้ใช้ชีวิตในโลกนี้อย่างฉลาดให้ได้เปรียบที่สุดจนพอใจหรือไม่เสียเปรียบใด ๆ ในกระบวนทรรศน์โบราณนี้ได้เกิดคำสอนสำคัญ ได้แก่

ลัทธิชาลฟีสม์ (Sophism) กลุ่มนี้ประกอบด้วยเหล่าครูอาจารย์หลายท่าน ไม่ได้สังกัดสำนักเดียวกัน แต่ทุกท่านมองว่า **การได้ทำตามที่ชอบ** ชอบอะไรได้ทำตามนั้นคือ ความดี ซึ่งถือเป็นแนวคิดทางปรัชญาที่

มองว่าความดีกับความสุจริตเป็นเรื่องเดียวกัน เหล่าครูกลุ่มนี้มักจะทำการสอนความรู้และทักษะต่าง ๆ เก่งในทางใดว่าท้อก็ปรายเพื่อนำเสนอหรือยืนยันเป้าหมายที่ตนเห็นว่าดีนั้นดีกว่าเป้าหมายของคนอื่น มองได้อีกทางก็คือ ไม่มีใครเห็นอกไปกว่าใครในด้านการคิด นักปรัชญาคนสำคัญคือ ฟิโลสตราตัส (Philostratus 170-247) เน้นการใช้ชีวิตอย่างชาญฉลาดอย่างกรีก ดังนั้น ความสุขเป็นเรื่องส่วนตัวซึ่งแตกต่างหลากหลายกันไปในแต่ละคน

รวตินิยม (Hedonism) กลุ่มนี้ประกอบด้วยเหล่าครูและอาจารย์รวมถึงนักปรัชญาหลายท่านที่มีความเห็นว่า เป้าหมายสูงสุดของชีวิตมนุษย์คือการมุ่งแสวงหาความสุขให้แก่ตนเองมากที่สุดเท่าที่จะมากได้ ความสุขของตนเองเป็นสิ่งที่สำคัญมากกว่าความสุขของคนอื่น เพราะไม่มีความสุขใดจะมีคุณค่าและประเสริฐยิ่งไปกว่าความสุขส่วนตัว ถ้าจะทำให้ผู้อื่นบ้าง ก็คำนวณแล้วว่า จะมีผลตอบแทนที่จะกลับมาแก่ตนเองด้วย จะไม่มีการทำแบบสูญเปล่า แก่นสำคัญนั้นเชื่อตามอาริสติปปุส (Aristippus, 435-366 ก.ค.ศ.) แห่งสำนักไซเรเนอิก (Cyrenaicism) มีความเห็นว่าความสุข คือ ความพึงพอใจทางผัสสะ (pleasure of Senses) โดยมีหลักการแสวงหาความสุขว่า คนฉลาดย่อมรู้จักแสวงหาความพึงพอใจให้มากที่สุด ในทุกโอกาสให้เต็มที่ แม้จะมีอะไรเกิดขึ้นก็ตาม **ความสุขทางกาย**เป็นสิ่งที่ดีที่สุดเพราะความสุขเหล่านี้จับในตัวเองและไม่เป็นวิธีนำไปสู่สิ่งอื่นอีก มนุษย์แสวงหาความสุข และการกระทำที่มีคุณค่าทางจริยธรรมใด ๆ ต่างก็ต้องเป็นวิธีให้ได้มาซึ่งความสุข

